

مدارابه سبک روسی

غلامرضا آذری خاکستر
از پژوهشگران تاریخ خراسان
و صاحب وبلاگی تخصصی در
حوزه تاریخ شفاهی است.

عام‌المنفعه مشارکت کنند ایجاد زمینه برای رشد حزب توده در مشهد است؛ اتفاقی که با موفقیت همراه بود. همچنین در آن ایام مشهد فرودگاه داشته و 14 هواپیمای جنگی در آن مستقر بوده و نمی‌توان گفت مردم با این ادوات ناآشنا بوده‌اند. کمبود نان و گرانی نیز از سال 1316 در مشهد وجود داشته و اشغال صرفاً این موضوع را تشدید کرده است. معاونان جمهوری‌های آسیای میانه نیز که به اجبار به ایران بازگشتند نیز اغلب نیروهای فنی بودند و بعدتر در کارخانه تخریبی و کارخانه قند آبکوه مشغول کار شدند. اینان نیز از کسانی بودند که بعد از شهریور 20 با تبلیغات گسترده حزب توده در مشهد جذب این حزب شدند.

روشن است که نویسندگان جاده جنگ جزو شاهدان عینی وقایع شهریور 1320 نبوده و همچنین قصد یک پژوهش جزئی‌نگر نداشته است. در عین حال برخی محتویات تاریخی رمان را می‌توان مورد نقد قرار داد. برای مثال ترس مردم مشهد در شهریور 20 مربوط به هفته اول بوده و فضایی که نویسندگان رمان پیرامون ترس روستاییان ارائه داده به واقعیت نزدیکتر است زیرا به محض اشغال مشهد، ارتش سرخ تبلیغات گسترده‌ای می‌کند مبنی بر این که با مردم عادی کاری ندارند. ترس از حضور نیروهای بیگانه در شهر کم از بین می‌رود و حتی روابط تجاری بین مردم و سربازان روسی شکل می‌گیرد. آن‌چه سبب می‌شود آنان کاری با مردم نداشته باشند و حتی در کارهای

آینه غیرت ملی

سید حمید علوی
از مدرسین حوزه علمیه مشهد
است و البته خودش را یک
رمان‌خوان حرفه‌ای هم معرفی
می‌کند.

هر اثری تجلی اراده و اندیشه صاحب اثر است و در جاده جنگ نجات و اعتقادات عمیق نویسنده موج می‌زند. هیچ داستان‌نویس یا فیلم‌ساز نمی‌تواند به راحتی از عنصر عشق و کشش و جاذبه‌ای که در آن است عبور کند و بسیاری اوقات مرز عشق پاک از عشق‌های ناپاک نادیده گرفته می‌شود؛ اما در جاده جنگ هر چند نویسنده از این عنصر جذاب غفلت نکرده، اصرارش بر پاک‌ماندن آن ستودنی است. مثل ماجرای خواهر گل مراد و دختران ایلپاتی یا علاقه متقابل رضا شریفی و افسر زن روس که نهایتی پاک و الاهی دارد.

به نظر می‌رسد عنوان «رمان ملی» شایسته جاده جنگ است. نویسندگان به خوبی هویت ملی و ایرانی را در دفاع جانانه مرگان از وطن در بحبوه جنگ جهانی - که در آن طرف چند روز کشور بدون هیچ درگیری اشغال می‌شود - به تصویر می‌کشند و صف مردم غیرتمند وطن و البته برخی عناصر غیر ارتش را از صف دولتمردان فاسد و بی‌انگیزه جدا می‌کنند. ویژگی رمان جاده جنگ پرداختن جدی به نقش مذهب در مقوله دفاع از وطن و بیگانه‌ستیزی است که پیر کوه‌های شاه‌جهان و مباحثات مذهبی همسر فرمانده روس با سایرین - هرچند گاه به مستقیم گویی پهلوی می‌زند - انعکاس این امرند.

نه شرقی، نه غربی

علی‌رضا مهدادی
از داستان‌نویسان مشهور است
که بیشتر در حوزه دفاع مقدس
می‌نویسد.

آزمایی کردند و کم‌کم تلاش‌هایی صورت گرفت تا این که یک جریان نو ادبی انقلاب شکل گرفت اما همچنان حضور طیف‌های روشنفکری چپ و راست در فضای ادبیات داستانی پررنگ است. انوری به سمت ادبیات متعهد و بومی رفته است. در مقابل رمان‌های طیف چپ‌گرا و مارکسیست که اندیشه و دین مردم را هدف قرار داده بودند، جاده جنگ همان عشایری که دیگران بی‌سواد و تحقیر شده نمایش می‌دادند، غیور و متدین و در عین حال هوشمند و دانا معرفی می‌کند. ماوراءالطبیعه را که دیگران انکار می‌کنند، هنرمندانه و زیرکانه در داستانش مطرح می‌کند.

داستان و سینمای قبل از انقلاب تحت تأثیر گرایش‌های فکری چپ بود. در آن زمان برای یک فرهیخته و روشنفکر افتخار بود که عضو حزب توده باشد. نظریه نجات بخش دیگری وجود نداشت؛ نه اسلام ارائه شده بود و نه در غرب خبری نبود. در نتیجه جریان ادبی ایران خصوصاً ادبیات داستانی، با جریان چپ پیوند خورد. جلال آل‌احمد تا وقتی با آن‌ها بود، جلال بود و به محض این که از این طیف فاصله گرفت، اسمش را نشانویس و خاطره‌نویس گذاشتند. از ابتدای پیروزی انقلاب تا بعد از دفاع مقدس هم کسی نتوانست به نویسندگان این طیف برسد. در جریان دفاع مقدس آدم‌هایی زور

لحظاتی در مسجد گوهرشاد

دکتر ابوالفضل حسن آبادی
از فعالان تاریخ شفاهی کشور و
سرپرست مرکز اسناد کتابخانه
مرکزی آستان قدس رضوی است.

شخصیت‌ها از اسدی نائب‌التولیه تا بهلول و دیگران، از نقش مهم احتشام کلویان سرکشیک پنجم آستانه به‌طور کامل غفلت ورزیده. در ماجرای کشف حجاب نیز نویسندگان در ترسیم نقش شهرتانی راه درستی پیموده اما نقش ارتش که تحت دستورات مستقیم شاه بوده باید پررنگ‌تر از نقش شهرتانی ترسیم شود. همچنین فضای کلی ترسیم شده درباره بهلول و ورود او به مسجد و نظر خواهی از دو تن از متنفذین مشهد منطبق با اسناد موجود است اما بهتر بود نویسندگان برای پردازش بهتر شخصیت بهلول علت آمدن او به مشهد را - که تحت تعقیب بودن وی به سبب سخنرانی‌های ضد حکومتی اش در گناباد بوده - می‌گفت.

نویسندگان جاده جنگ برای ترسیم دوران کشف حجاب و واقعه قیام گوهرشاد در سال 1314، از مجموعه منابع و اسناد و خصوصاً تاریخ شفاهی برای کار خود استفاده کرده است. فضاسازی خوبی انجام شده و حداقل نمی‌توان ایرادی در اصل شرح وقایع آورده هرچند شاید در مواردی کمی غلو شده باشد که این ناشی از غلبه فضای داستانی در تولید این دست آثار است. کتاب شاید تمامی اطلاعات تاریخی دقیق را منتقل نکند اما برای خواننده‌ای غیر مشهدی می‌تواند تداعی‌کننده وضعیت کلی یک دوره تاریخی باشد. نویسندگان در ذکر حوادث مسجد گوهرشاد علی‌رغم اشاره به عموم